

Переосмислення освіти: психологічний аспект

Підготувала Попик О.О. – викладач-методист,
викладач комісії психолого-педагогічних дисциплін,
практичний психолог

Мета сучасної освіти

Формування комфортних, зрозумілих, передбачуваних умов для навчання та виховання, які ґрунтуються на ефективній взаємодії учасників навчально-виховного процесу

Зміни, які відбуваються у сучасному українському суспільстві, передбачають переосмислення ролі та якості освіти. Освіта у всі часи розвитку суспільства тісно пов'язувалася із взаємодією учасників навчально-виховного процесу. Взаємодія педагога та учня досить довго розумілася як протистояння сформованої особистості з особистістю, яка тільки формується. Кожен з учасників навчально-виховного процесу має психологічні особливості, які не співпадають, а це призводить до протиборства, тому що кожен хоче зберегти свою індивідуальність та мати комфортні умови освітнього процесу. Саме на формування комфортних, зрозумілих, передбачуваних умов для навчання та виховання спрямовані зараз зусилля сучасної школи, яка повинна глобально підійти до вирішення проблеми підвищення якості освітнього процесу.

Напрями підвищення якості освіти

- Посилення психологічної освіти учасників процесу.
- Психологічне насичення форм та методів навчально-виховної роботи.

Вирішення проблеми підвищення якості освітнього процесу неможливо без посилення психологічної освіти учасників процесу, «психологічного насичення» форм та методів роботи, які спрямовані на покращення якості освіти та створення комфортних умов існування у сучасній школі.

Питання підвищення психологічної складової у освітньому процесі є наразі досить поширеним у науковій літературі. Втіленню психологічних знань

у педагогічний процес приділяли увагу Л. С. Виготський, Г. Мюстенберг, А. В. Петровський, сучасні науковці.

А. П. Валіцька підкреслювала, що для вчителя XXI століття важливі три основних компетенції: у першу чергу — фундаментальна психолого- педагогічна підготовка; наукові знання по спеціальності; професійна здатність трансформувати наукову інформацію в гуманітарному, спрямованому на особливості дитячого сприймання модусі шкільної дисципліни.

Є. А. Клімов вважає, що робота вчителя є «примусово творчою» тому, що він постійно стикається з незрозумілими, нестандартними ситуаціями. Тому потрібно не тільки вдало запроваджувати наявні психологічні знання, а й постійно оновлювати їх.

На думку Л. А. Регуш, психологічні знання, які отримують студенти під час фахової підготовки, практично не застосовуються на практиці, тому більшість шкільних проблем (у тому числі і недостатній рівень якості освіти) обумовлені психологічною безграмотністю.

Психолого-педагогічні умови розвитку подібних компетенцій майбутніх вчителів досліджувала Н. М. Макаренко. Авторка підкреслює важливість формування мотивації

Напрями підвищення якості освіти

- Дотримання принципів академічної доброчесності.
- Створення електронного портфоліючя та вчителя у формі сайту або блогу.
- Використання on-line платформ для особистісного та професійного самоудосконалення.

- Особистісно-орієнтоване навчання.
- Індивідуальна освітня траєкторія здобувача освіти.
- Успішна адаптація й інтеграція здобувачів освіти до освітнього процесу.
- Компетентнісний підхід у освіті.
- Кооперативне навчання.
- Використання життєвого простору з освітньою метою.

до навчання студентів шляхом упровадження інноваційних форм роботи (квестів, лекцій together, трайбл-шутінгу), підвищення питомої ваги практичних завдань як запоруки появи компетенцій.

Наразі важливою проблемою в освіті визначено питання академічної доброчесності у науці, яка дає можливість не тільки знайомитися з набутками досліджень, а й коректно працювати з першоджерелами. Дотримання принципів академічної доброчесності впливає не лише на

якість освітньої діяльності, але й на формування в учасників освітнього процесу таких цінностей, як чесність, довіра, справедливість, взаємоповага, відповідальність. Вказані п'ять цінностей, доповнені сміливістю втілювати їх в дію, є основними для освіти.

Важливим засобом підвищення мотивації до навчання є створення портфолію учня та вчителя. Портфолію (як перспективна форма демонстрації індивідуальних досягнень учня) є комплектом документів, який засвідчує сукупність сертифікованих або несертифікованих індивідуальних досягнень здобувача освіти, дозволяє враховувати результати, досягнуті в різноманітних видах діяльності (навчальній, творчій, спортивній). Портфолію — дієвий засіб для вирішення важливих педагогічних завдань, дозволяє заохочувати активність і самостійність учня, розширювати можливості навчання та самонавчання; розвивати навички рефлексивної та оціночної (в тому числі самооціночної) діяльності здобувача освіти; формувати вміння вчитися: ставити цілі, планувати й організовувати власну навчальну діяльність. Портфолію вчителя як спосіб узагальнення демонструє рівень його професіоналізму та вміння вирішувати завдання щодо якісної професійної діяльності. Також портфолію відображає рівень підготовленості педагога й рівень активності в навчальних і позанавчальних видах діяльності, власну стратегію навчання вчителя, її напрямки.

Особливо популярним сьогодні є електронне портфолію педагога — це сайт учителя або його блог. Головне призначення портфолію — представити найбільш значущі результати створення власного освітнього середовища (наприклад, електронні освітні ресурси для дистанційного навчання, психолого-педагогічні публікації у професійній періодиці чи на електронних ресурсах). Портфолію дозволяє вчителю проаналізувати, узагальнити і систематизувати результати роботи, об'єктивно оцінити свої можливості та спланувати дії щодо подолання труднощів і досягнення більш високих результатів.

Якісна самоосвіта педагога можлива за умов використання on-line платформ для професійного самовдосконалення. Вимоги до вмінь і знань сучасної людини, а особливо вчителя, сьогодні дуже високі. Тому, використання таких платформ, що засновані на принципах відкритості, рівності учасників освітнього процесу, індивідуалізації освіти, глобалізації освітнього простору, інтернаціоналізації освітніх систем стає важливим напрямом покращення якості сучасної освіти.

Особистісно-орієнтоване навчання сприяє розвитку у здобувачів освіти стійкого інтересу до пізнання, бажання та вміння самостійно вчитися, долати труднощі, що викликані генетично та соціально обумовленими відмінностями в рівні розвитку учнів; формуванню основ базової культури особистості. Його метою є виявлення суб'єктного досвіду кожного здобувача освіти й надання психолого-педагогічної допомоги в

становленні його індивідуальності, в життєвому самовизначенні, самореалізації.

Прояву особистісних здібностей в освітньому процесі сприяють спеціально створені особистісно-зорієнтовані ситуації (навчальні, пізнавальні, життєві) — ситуації, які вимагають проявів особистісних функцій. Наприклад, вихованець потрапляє у ситуацію, коли потрібно усвідомити сенс діяльності, подумати про себе, побудувати модель свого життя, обрати творчий варіант вирішення проблеми, дати критичну оцінку факторам.

Особистісно-орієнтоване навчання підсилює гуманістичну спрямованість процесу навчання; формує особистість, наділену соціальними якостями та суб'єктивними властивостями (незалежність, здатність до вибору, рефлексії, саморегуляції).

Також важливим напрямом переосмислення концепту сучасної освіти є побудова індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти. Під індивідуальною освітньою траєкторією розуміють персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного учня в освіті, який забезпечує опанування змісту її стандартів; всіяке сприяння розвитку індивідуальних здібностей здобувача освіти; засвоєння програм шкільних дисциплін групами учнів, які мають високий рівень навчальних досягнень; професійне самовизначення; створення необхідної основи для продовження освіти в професійній сфері. Основні особливості створення й реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти такі: врахування індивідуальних особливостей та інтересів (запитів) обдарованої дитини; активна участь учня у визначенні змісту й форм роботи; гнучкість програми (на основі проміжної діагностики та самодіагностики); розвиток ключових компетентностей; самоактуалізація та саморозвиток особистості здобувача освіти; зміна ролі педагога (супроводжувач, тьютор, консультант, координатор); супровід особистісного розвитку дитини. Побудова та проходження індивідуальної освітньої траєкторії передбачає спільну діяльність вчителя й учня.

Ефективним напрямом покращення освіти є успішна адаптація й інтеграції здобувачів освіти до освітнього процесу.

Також важливим напрямом удосконалення якості освіти є використання компетентнісного підходу. У процесі реалізації компетентнісного підходу навчально-пізнавальна діяльність спрямована на формування у здобувачів освіти здатності до поєднання взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії.

Новим ефективним засобом підвищення якості освіти є технологія кооперативного навчання. За умови її системного використання перед здобувачами освіти відкриваються можливості співпраці зі своїми ровесниками, реалізується природне прагнення особистості до спілкування. Групові форми роботи дозволяють дітям інтегруватись до учнівського колективу, відчути допомогу та підтримку однокласників.

Освітнє середовище поза межами закладу певним чином порушує стереотипні уявлення про організацію навчально-виховного процесу. Зміна звичних умов навчально-виховного процесу викликає позитивну психологічну реакцію, яка сприяє пізнавальній діяльності, також мотивує учнів до активного та здорового способу життя.

Отже, якісна освіти не зводиться виключно до змісту навчання. Сучасна інформаційна епоха ставить виклики виховання людини вмілої, мобільної, здатної встигати за стрімким розвитком цивілізації, які неможливо успішно реалізувати без психологізації освіти.